

FEKETE KÁROLY – DOMBI GÁBOR
– HORVÁTH CSANÁD BÁTOR

A 2024-es önkormányzati választások tanulságai a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben

*Implications Of 2024 Local Elections
In Lake Balaton Resort Area*

•

SZERZŐK:

FEKETE KÁROLY, kutatásvezető, doktorjelölt, Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség (8230 Balatonfüred, Lóczy Lajos u. 62.), ELTE Földtudományi Doktori Iskola, karoly.fekete@balatonregion.hu

DOMBI GÁBOR, kutató-kutatásszervező, szociológus, Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség (8230 Balatonfüred, Lóczy Lajos u. 62.), dombigabor@balatonregion.hu

HORVÁTH CSANÁD BÁTOR, kutató-kutatásszervező, geográfus, Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség (8230 Balatonfüred, Lóczy Lajos u. 62.), csanad.horvath@balatonregion.hu

JEL kód: R50, R58, H70

Kulcsszavak: Balaton • kiemelt térség • választások
• települési önkormányzatok • területfejlesztés

Absztrakt: Tanulmányunkban a 2024. évi polgármester-választások eredményeit és annak egyes összefüggéseit mutatjuk be a speciális területpolitikai funkcióval, kiemelt térségi státusszal rendelkező Balaton Kiemelt Üdülőkörzet vonatkozásában. A munkánk fókuszában lévő térség számos speciális társadalmi jellemzővel bír, ami a hazai politikai földrajzi térben is figyelemreméltó téregységgé teszi. A helyi társadalom országos átlagnál jelentősen előregedőbb korszerkezete, ezzel

együtt a népesség különösen a pandémia idején kiemelkedő, belföldi migráció által generált dinamikus fluktuációja, a parti települések irányában gravitáló turizmusorientált gazdasága, a 2014–2020-as időszak 1861/2016. Kormányhatározat által is megtámogatott koncentrált fejlesztési forráskihelyezése, az elmúlt évtized jelentős számú és konfliktusoktól terhelt ingatlanberuházásai, az egymásra rakódó, a térség meghatározó gazdasági ágazatát és a települési önkormányzatokat egyaránt negatívan érintő válságok összessége a 2024-es önkormányzati választásokra egy rendkívül érzékeny, érdekellentétektől terhelt helyzetet eredményezett a kiemelt térségben. E tényezők összessége miatt hipotézisünk szerint a helyi konfliktusok kereszt-tüzében álló polgármesterek választási eredményei és azok tágabb összefüggései nem csupán a Balaton térség társadalmi-gazdasági változásainak közvetlen indikátoraként értelmezhetők, hanem a Balaton térségben az elmúlt időszakban aktívan beavatkozó fejlesztéspolitika szempontjából is levonhatók következtetések.

AUTHORS:

KÁROLY FEKETE, Head of Research, PhD Candidate, Balaton Integration and Development Agency (8230 Balatonfüred, Lóczy Lajos u. 62.), ELTE Doctoral School of Earth Sciences, karoly.fekete@balatonregion.hu

GÁBOR DOMBI, Research Organizer, Sociologist, Balaton Integration and Development Agency (8230 Balatonfüred, Lóczy Lajos u. 62.), dombigabor@balatonregion.hu

CSANÁD BÁTOR HORVÁTH, Research Organizer, Geographer, Balaton Integration and Development Agency (8230 Balatonfüred, Lóczy Lajos u. 62.), csanad.horvath@balatonregion.hu

JEL code: R50, R58, H70

Keywords: *Balaton • priority area • elections • municipalities • regional development*

Abstract: *In our study, we present the results of the 2024 mayoral elections and some of their correlations in relation to the Lake Balaton Resort Area which has a special territorial policy function as resort area. Region of Lake Balaton has numerous specific in social characteristics, which make it a remarkable space in political geography too. The age structure of the local population, which is significantly older than the national average, together with the dynamic fluctuation of the population generated by internal migration especially during the pandemic, the tourism-oriented economy gravitating towards the coastal settlements, the concentrated allocation of development resources in the 2014-2020 period, supported by Government Decision 1861/2016, the significant number of real estate investments of the past decade, the cumulative crises affecting both the region's key economic sector and municipalities, have created a highly sensitive situation in the region for the period of municipal elections, fraught with conflicts of interests. Due to the*

combination of these factors, we hypothesise that the election results of mayors in the crossfire of local conflicts and their wider context can be interpreted not only as a direct indicator of socio-economic changes in the Lake Balaton region, but also as a conclusion for the development policy that has been actively intervening in the Lake Balaton region in the recent period.

BEVEZETÉS

A 2024. évi önkormányzati választások Balaton Kiemelt Üdülőkörzeti eredményei a közvélemény érdeklődését is felkeltették. Számos hír, elemzés, tudósítás jelent meg a térség önkormányzati szektorában lezajlott változásokról, különösen a polgármester-választás eredményeiről.¹ A sajtóban megjelent elemzések ok-okozati összefüggést sejtettek a kiemelt térségbe a 2014–2020-as uniós időszakban érkező koncentrált fejlesztési forráskihelyezésekkel, valamint az ezzel párhuzamosan megnövekedett befektetői aktivitás révén megvalósult beruházásokkal is.

A Balaton térséggel aktívan foglalkozó kutatóként-elemzőként az utóbbi években született tanulmányaink, valamint a térséget vizsgáló további szerzők megállapításaival egybevágó, logikus következményként is értelmezhetnénk a választások végkimenetelét. Korábban azt állítottuk, hogy a fejlesztési források 2014–2020 közötti bősége a balatoni konfliktusmező jelentős sűrűsödését eredményezte, amelynek kezelése az alkalmas eszközöknek, kompetenciáknak és hatásköröknek súlyos szűkében lévő helyi, települési önkormányzatokra hárul (Obádovics, 2020; Fekete et al., 2021; ELTINGA, 2022; Fekete et al., 2023; Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség, 2024).

Tanulmányunkban az önkormányzati választás polgármesteri szegmensének Balaton térségre vonatkozó eredményeinek részletes ismertetésén túl arra kerestük a választ, hogy milyen tényezőkre és okokra vezethető vissza a 2019–2024 közötti ciklus polgármesteri személyi összetételéhez viszonyított több mint 30%-os településvezetői fluktuáció? Milyen fő összetevői vannak a szektorban történt átalakulásnak? Kimutatható-e összefüggés egyes, a kiemelt térség sajátosságaihoz illeszkedő társadalomstatisztikai mutatók és a településvezetői fluktuáció között?

Azt a kutatási projektet, melynek egy része alapján jelen tanulmány elkészült, a Balaton Fejlesztési Tanács támogatta. A Tanács mint a területfejlesztési intézményrendszer középszintű szereplője a 2023. évi CII. törvény 13. § alapján felel a Balaton Kiemelt Térség területfejlesztési koncepciójának megalkotásáért és végrehajtásának irányításáért egyaránt. E körülmények adta keretek miatt a fenti kérdésfeltevéseken túl azt az átfogó kutatási kérdést is meg kell fogalmaznunk, hogy milyen a közép- és országos szintű területfejlesztési, területpolitikai dimenziójú következtetések vonhatók le a 2024. júniusi eredményekből?

ALKALMAZOTT MÓDSZEREK

Munkánk alapvetően két nagy egységre bontható módszertani és tartalmi értelemben egyaránt. A tanulmány első, kvantitatív szakaszában a Nemzeti Választási Iroda honlapján

elérhető adatokat elemeztük a polgármester-választás adataira fókuszálva, célzottan a Balaton Kiemelt Térség, a Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szóló 2018. évi CXXXIX. törvényben rögzített, három megyére és 180 településre kiterjedő területi keretében. Ezt követően az eredményeket egyes, a tanulmány bevezetőjében említett témákhoz (népesség-fluktuáció, képzettség, jövedelem, fejlesztési források stb.) kapcsolódó magyarázó változókkal vetettük egybe többváltozós elemzések segítségével, elsődlegesen a fluktuáció, tehát a polgármester-váltás ok-okozati összefüggéseire fókuszálva.

A kvalitatív részben hat, leköszönő polgármesterekkel lefolytatott mélyinterjúnk összegző eredményeit ismertetjük. Szándékunkban állt, hogy a statisztikai elemzésen túlmutató módon tegyünk kísérletet annak értelmezésére, hogy milyen tényezők vezettek oda, hogy e településvezetők 2024-től már nem folytatják/folytathatják munkájukat. Az interjúalanyok kiválasztása során törekedtünk arra, hogy az alanyok között legyen tervezett átadás révén és a választások eredménye nyomán leköszönő településvezető egyaránt, képezze le a megkérdezettek mintája a kiemelt térség településhálózati sajátosságait (jogállás, parti és háttértelepülési viszonylat, Kelet-Nyugat irányú elhelyezkedés szerint).

Az interjúalanyok fentiek figyelembevételével összeállított listája az alábbiak szerint alakult:

- Bíró Róbert, Balatongyörök község polgármestere;
- Jurcsó János, Balatonkenese város polgármestere;
- Lombár Gábor, Balatonfenyves község polgármestere, a Balatoni Szövetség elnöke;
- Papp Gábor Hévíz város polgármestere;
- Schmidt Jenő, Tab város polgármestere, a Települési Önkormányzatok Országos Szövetségének elnöke;
- Sütő László, Marcali város polgármestere, a Balaton Fejlesztési Tanács korábbi (2004–2006) elnöke.

Fontos megjegyezni, hogy a városi jogállású települések kiemelt üdülőkörzeti súlyukhoz képest jelentősen felülreprezentáltak e körben. Ennek magyarázata egyrészt, hogy ez a jogállású településkör a településvezetői változások tekintetében is felülreprezentált volt, másrészt pedig előzetes feltételezésünk szerint a város jogállás révén eredendően is térségi funkciókat ellátó települések polgármesterei városi kompetenciáikból adódóan is tapasztaltabbak és nyitottabbak a térségi gondolkodásra, a település határain túlmutató koncepcionális léptékű összefüggések felismerésére, megfogalmazására.

Az interjúk kérdéssora, valamint a beszélgetések szó szerinti leiratai a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Társadalomtudományi Kutatócsoportjánál rendelkezésre állnak, a kutatócsoport balatonfüredi telephelyén megtekinthetők.

AZ ÖNKORMÁNYZATI VÁLASZTÁSOK EREDMÉNYEI A BALATON TÉRSÉGÉBEN

Részvételi adatok

A Nemzeti Választási Iroda adatai alapján Balaton Kiemelt Térség 187 ezret meghaladó választásra jogosult népességéből 111 ezer fő adta le voksát az önkormányzati választás polgármesteri szegmensében. A 180 településen mért átlagos részvételi adat (59,3%) 1%-kal haladja meg az országos (58,1%) értéket. Az öt legmagasabb választói aktivitást felvonultató település mind aprófalú, ezek közül négy Balaton-felvidéki, három ebből kifejezetten Káli-medencei: a regnáló polgármesterét újraválasztó Vöröstorón (93,9%) volt a legmagasabb részvétel, az említett Káli-medencei községek közül Kékkúton 87,3%, az elmúlt években közéleti viták által is érintett (és tervezetten visszavonuló előző ciklusos polgármesterrel rendelkező) Balatonhenyén 85% volt mérhető. A szintén új polgármestert választó Szentbékállán is 84%-os aktivitást rögzíthettünk. A legaktívabb első ötben az egyedüli nem Veszprém vármegyei kistélepülés a zalai Vindornyafok, ahol Hág Attila immár negyedik polgármesteri ciklusát kezdheti meg. Ha a kiemelt térség vármegyei területrészei metszetében vizsgáljuk a részvételi adatokat, megállapíthatjuk, hogy a települési választói aktivitással egybevételesen a Veszprém megyei területrészen a kiemelt térségi (és így az országos) átlag felett pozícionálható, 64%-os részvételi arányszámmal (1. táblázat).

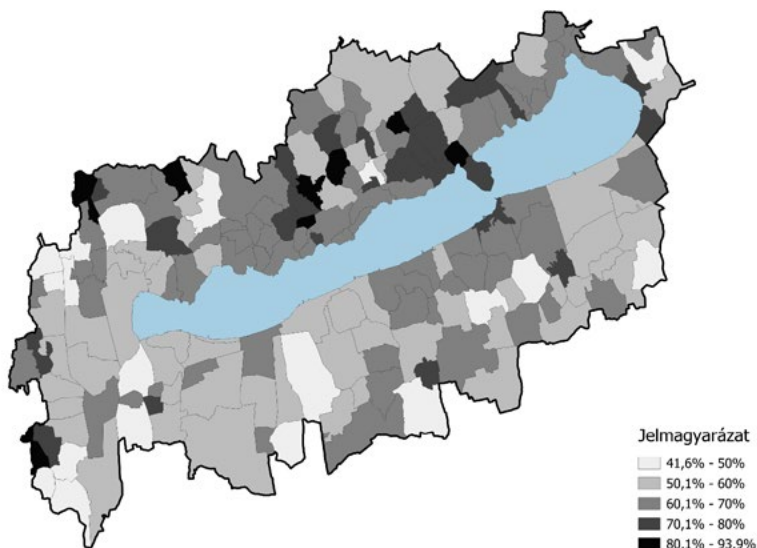
A legkevésbé aktív települési körben a somogyi községek felülreprezentáltak, e legalacsonyabb választói aktivitással rendelkező települések jellemzően mind a kiemelt térség peremén helyezkednek el. E körbe tartozik a Fonyódi járásba tartozó Gamás (41,6%), a Nagykanizsai járás részét képező Galambok (43,8%), a Veszprém vármegyei Csajág (43,8%), valamint a Siófoki járásban található Nagyberény község is (43,9%). Egyedül a somogyi Buzsák (44,7%) helyezkedik el parti település (Fonyód) közvetlen szomszédjában. Szintén közös jellemző e településkörben, hogy mindenhol újraválasztásra került az előző ciklus településvezetője, Galambok kivételével legalább negyedik alkalommal. Az itt felsorolt településkör beleillik abba a balatoni adatok által is megerősített mintázatba, mely szerint azon településeken volt a legalacsonyabb a választói aktivitás, ahol a regnáló polgármester egyedüli jelöltként győzött (53,2%), hiszen egyedül Galambokon indult két polgármesterjelölt a választáson, a többi itt nevesített községben csupán egy-egy.

Számításaink rámutattak, hogy azon a 7 településen volt a legmagasabb a választói aktivitás (61,4%), ahol a korábbi ciklus polgármestere valós választási versenyben, ellenjelöltek ellen győzött, ami a kompetitív helyi politikai környezet mobilizáló hatását erősíti. Ezek közül mind város, és egy kivételével mind parti település (Balatonboglár, Balatonföldvár, Balatonfüred, Balatonfűzfő, Siófok, Tapolca, Zamárdi). Szintén a kiemelt térségi átlagot – kismértékben bár, de – meghaladó, 60% feletti részvételi adatok mérhetők azon az 5 településen, ahol valós versenyben nyert az új polgármester, a régi pedig nem indult (Balatonlelle, Fonyód, Hévíz, Lengyeltóti, Marcali), valamint érdekes módon azokon a településeken is, ahol az új jelölt egyedüli jelöltként győzött (Balatoncsicsó, Balatonmáriaifürdő, Tagyon, Zánka).

Fontos megjegyezni, hogy azon településkörben, ahol a korábbi polgármester valós versenyben veszített (pl. Badacsonytomaj, Balatonalmádi, Balatonfenyves, Balatonkenese, Keszthely, Tab, Zalakaros), nagyon kismértékben ugyan, de a kiemelt térségi átlag alatt volt a részvétel (58,8%). Bár az átlagtól való eltérés ugyan nagyon csekély, mégis lehetséges, hogy az e településkör esetenként komoly meglepetést okozó eredményeinek egyik fontos összetevője a választók mobilizációjának sikertelensége.

1. térkép: A 2024. évi polgármester-választás részvételi arány (%) értékei településenként a Balaton Kiemelt Térségben

Map 1: Participation rate (%) of the 2024 mayoral election by settlement in the Lake Balaton Region

Adatok forrása: Nemzeti Választási Iroda.
Source of data: National Election Office.

A részvételi arányok települési léptékű területi képe – az 1. táblázat által is alátámasztottan – egy enyhe észak-déli lejtőt, valamint kisebb mértékben a parti települések irányába mutató sűrűsödést rajzol fel.

Mindez arra enged következtetni, hogy a hagyományosan aktívabb, a közügyek iránt fogékonyabb, valamelyest polgárosultabb helyi társadalommal leírható Balaton-felvidék, valamint a térség gazdasági, jövedelmi súlypontját képező parti régiók választói mutatkoztak aktívabbnak a helyi hatalomról szóló demokratikus döntéshozatali folyamatban (Kabai, 2017).

1. táblázat: A polgármester-választás részvételi adatai vármegyei, település-jogállás szerinti és parti/háttértelepülési viszonylat szerinti területi felosztásban

Table 1: Participation data for the mayoral election by county, by status of municipality and by coastal/traditional municipality

	Jogosult (fő)	Megjelent (fő)	Részvételi arány (%)
Vármegye			
Somogy	99485	58451	58,8
Veszprém	36498	23387	64,1
Zala	51642	29511	57,1
Település jogállás			
Község	95332	56833	59,6
Nagyközség	11175	6502	58,2
Város	81118	48014	59,2
Parti/háttér besorolás ²			
Parti/partközeli település	106110	64451	60,7
Háttértelepülés	81515	46898	57,5
Összesen	187625	111349	59,3

Adatok forrása: Nemzeti Választási Iroda.
Source of data: National Election Office.

Polgármesterek fluktuációja és ennek lehetséges okai

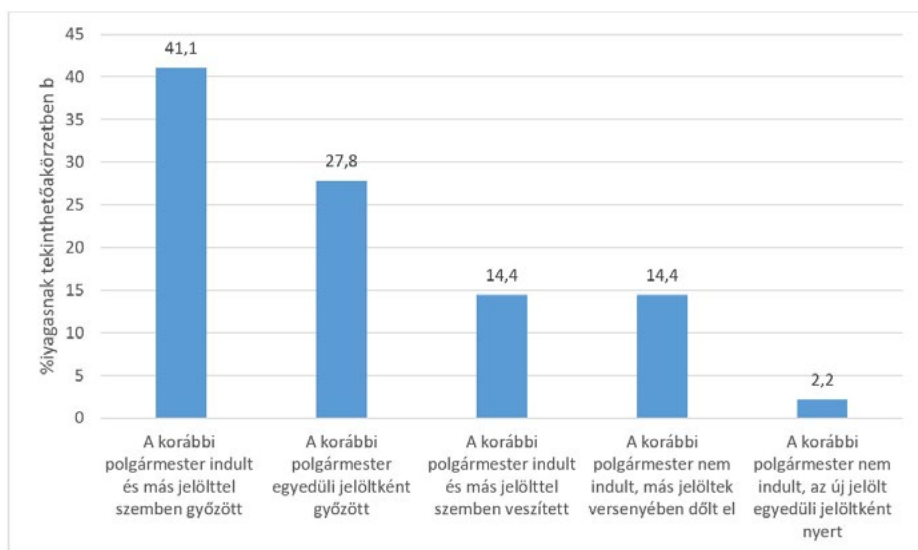
A 2024. évi önkormányzati választás polgármesteri szegmensében a polgármesterek hivatalba lépéséig a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet (BKÜ) 180 településéből összesen 56 településen, vagyis a települések közel harmadában, 31,1%-os mértékben került sor polgármesterváltásra. A térség településeinek több mint negyedében, 27,8%-ban, vagyis 50 településen a megelőző önkormányzati ciklus polgármesterének nem akadt kihívója, és a választók megadták a felhatalmazást munkája folytatására. Összesen 124 üdülőkörzeti településen, vagyis a BKÜ településeinek több mint kétharmadában (68,9%) változatlan maradt a településvezető személye. A fluktuáció jelenségének értékelése szerint az üdülőkörzetben azonosítható 31,1%-os összarány egyes korábbi választási eredményekkel összehasonlítva jelentős, de nem kiugró (vö. Oláh, 2004), illetve egy leköszönő polgármester véleménye szerint ez az érték nem számottevő mértékben haladja meg a 2024-es országos szinten mérhető polgármesteri fluktuációt. Adalékként hozzá kell tennünk, hogy a kiemelt térségi települések relatív többségében, összesen 74 településen, ami a BKÜ településeinek 41,1%-a, a megelőző önkormányzati ciklus településvezetője indult a tisztségért, és más jelölttel, vagy jelöltekkel szemben megszerezte a választói felhatalmazást munkája folytatására.

Elemzésünkhöz érdemes hozzátennünk azt a kiegészítést, hogy a választás napján 55 településen került regisztrálásra polgármester változás. Zalakomár nagyközségben szavategyenlőség alakult ki, emiatt az NVI a választás megismétlését rendelte el. A választás megismétlésére 2024. szeptember 1-én került sor, amely jogilag érvényesen és eredményesen zárult, a település élére új polgármester került.³ Változásra került sor Szőlád községben is, amelynek polgármesterét 2024. június 9-én újraválasztották, de július 14-i hatállyal lemondott a posztjáról,⁴ emiatt 2024. szeptember 29-én időközi választásra került sor.

Az időközi választáson a lemondott polgármester nem indult, új településvezető került a község élére,⁵ ezzel a hivatalba lépés októberi időpontjáig 56 településre növekedett a tér-ségben a polgármester váltáson áteső települések száma.

1. abra: A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet településeinek megoszlása (%) a polgármesteri címért indulók és az eredmények keresztmetszetében

Figure 1: Distribution (%) of the municipalities of the Balaton Priority Holiday Region in the cross-section of candidates and results

Adatok forrása: Nemzeti Választási Iroda.

Source of data: National Election Office.

A BKÜ területén megtörtént 56 településvezetői változásból 26 olyan település van, ahol a korábbi időszak polgármestere más jelöltekkel szemben indult a 2024. évi önkormányzati választáson, de nem sikerült megőriznie a tisztségét. További 26 településen a korábbi polgármester saját döntése alapján nem indult, más jelöltek küzdelmében dönt el a tisztség betöltése, és 4 olyan település is akad, ahol a korábbi polgármester nem jelöltette magát 2024-ben, és az új jelöltnek nem volt kihívója. Mindez azt jelenti, hogy az összes eset (180 település) alig 15%-ában történt valós versenyt követő váltás a polgármesteri tisztség-

ben, és ennél nagyobb gyakorisággal történt meg, hogy a korábbi polgármester nem kívánta tovább folytatni a településvezetői munkát. Tehát a polgármesteri tisztségben történő változások okai közel azonos mértékben tudhatók be a választói akaratnak és a vélhetően számos tényezőre visszavezethető személyes döntésnek, mégis a személyes döntések irányába billen a mérleg nyelve. A tanulmány második szakaszában bemutatásra kerülő mélyinterjúink arra mutattak rá, hogy a személyes döntés háttérében állhat a generációváltás szándéka, ezzel összefüggésben alpolgármesteri vagy önkormányzati képviselői tisztség vállalása (pl. Fonyód,⁶ Balatoncsicsó,⁷ Marcali), az önkormányzati feladat és hatáskörök csökkenésére, ezzel összefüggésben a polgármesteri feladatkör és mozgástér átalakulására reagáló karrier-módosítási szándék (pl. Hévíz⁸).

A településvezetői változások metszetében az egyes területiségi (vármegye, települési jogállás, part/háttér) dimenziók vizsgálatakor csak települési jogállás esetében, azon belül is a városok dimenziójában tapasztaltunk statisztikailag nem véletlen összefüggést, vagyis szignifikánsan a Balaton térségi városok esetében volt jellemzőbb a településvezető váltás. Ez az elemi matematika nyelvén annyit tesz, hogy a városok több mint 60%-ában, 11 településen cserélődött a polgármester. Az okok itt sem csupán a korábbi polgármester választási vereségére vezethetők vissza, de a kiemelt üdülőkörzet egészének e tekintetben tapasztalható kiegyenlítetttségéhez képest nagyobb súllyal (7 eset) van jelen a választási verseny nyomán történő csere, mint a korábbi polgármester visszavonulása, háttérbe húzódása (4 eset). Az üdülőkörzet somogyi településeinek negyedében, a Veszprém vármegyei települések harmadában, a zalaiaiak kétötödében történt változás, ugyanakkor a Balaton parti és partközeli települések több mint harmadában azonosíthatjuk ezt a jelenséget, de egyik esetben sem igazolható szignifikáns különbség megfigyelési esetek között.

2. táblázat: Településvezetői változások a Balaton térségében települési jogállás szerint
Table 2: Changes in the status of mayors of municipalities in the Lake Balaton region

		JOGÁLLÁS			Total
		Község	Nagyközség	Város	
POLGÁRMESTER VÁLTOZÁS (2024.06.09-10.01) KÖZÖTT	Polgármester nem változott	113	4	7	124
		91,1%	3,2%	5,6%	100,0%
		72,0%	80,0%	38,9%	68,9%
	Polgármester változott	44	1	11	56
		78,6%	1,8%	19,6%	100,0%
		28,0%	20,0%	61,1%	31,1%
Total	157	5	18	180	
	87,2%	2,8%	10,0%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Adatok forrása: Nemzeti Választási Iroda.
Source of data: National Election Office.

A választási eredményeket – különös tekintettel a fluktuációra, a váltással érintett településekre – rávetítettük egyes, a térség települési helyi társadalmát jellemző, a Központi Statisztikai Hivatal adatbázisaiban, valamint a Nemzeti Adó és Vámhivatalnál nyilvánosan, valamint a Fejlesztéspolitikai Adatbázis és Információs Rendszerben (FAIR) egyedi adatkérelem alapján elérhető társadalom- és gazdaságstatisztikai adatokra. Célunk ezzel nem egy, indikátorok és faktorok tömegét tartalmazó többváltozós matematikai-statisztikai elemzés lefolytatása volt. Csupán tesztelni kívántuk egyes, a Balaton Kiemelt Térség aktuális társadalmi-gazdasági jelenségeit leíró, a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség intézményi keretében jogszabály⁹ által elrendelt módon általunk évente készített területi monitoring elemzéseinkben rendszeresen elemzett mutatók magyarázó erejét az önkormányzati választások kapcsán. Öt ilyen magyarázó változót választottunk ki elemzésünk kiterjesztésére az alábbiak szerint.

3. táblázat: A polgármester-választás eredményeinek összefüggés-elemzésére kiválasztott indikátorok
Table 3: Indicators selected for the correlation analysis of mayoral election results

	INDIKÁTOR	SZÁMÍTÁSI ELJÁRÁS
1	Lakosságszám változás	2015. évet bázisalapnak tekintve, települési szinten 2015–2023 közötti állandó népesség átlagából kivonva a 2015. évi népesség száma
2	Felsőfokú képzettség	Felsőfokú (egyetemi, főiskolai stb.) oklevéllel rendelkezők aránya az adott település teljes népességében a 2022. évi népszámlálás adatai alapján
3	Forrás abszorpciók potenciál	Az egy lakosra jutó fejlesztési források kiszámításához felhasználásra került a Széchenyi 2020 időszak 2015–2022 közötti, a Széchenyi Terv+ 2021–2023 közötti, a Vidékfejlesztési Program 2015–2023 közötti, a Magyar Falu Program 2019–2022 közötti kifizetett forrása. A torzító hatások csökkentése érdekében a kifizetett forrásokból kivontuk az IKOP programok kifizetéseit, illetve a kifizetések kapcsán keletkezett tőkekövetelést. Végül a települési összeget elosztottuk a 2015–2023 közötti állandó népesség átlagával.
4	Adóerő	Helyi adó bevételek átlaga 2015 és 2022 között, osztva a 2015–2022 közötti állandó népesség átlagával
5	Jövedelem státusz	SZJA jövedelemalapot képező összes (regisztrált) belföldi jövedelem átlaga 2015 és 2022 között, osztva a 2015–2022 közötti állandó népesség átlagával

*Forrás: saját szerkesztés.
Source: own editing.*

A vizsgálat ezen fázisában azt állapítottuk meg, hogy abban az esetben, ha a településvezetői változások részletes, ok-okozati képét vesszük górcső alá, a statisztikailag igazolható összefüggések eltűnnek, a társadalomstatisztikai mutatók beemelésével még a települési jogállás szignifikáns jellege is eltűnik. Ennek ellenére a vizsgált keresztösszefüggések alap-

ján mégis megragadhatók egyes oksági összekapcsoltságokat sejtető települési jelenségek. Hangsúlyozzuk, hogy e mutatók kapcsán tárgyalt összefüggések nem szignifikánsak, csupán körvonalazhatók, azonban mégis úgy látjuk, hogy érdemes néhány jelenségre felhívni a figyelmet.

Azoknak a településeknek az abszolút többségében, ahol a polgármester személye változott, a lakosság egyértelműen csökken, ahol nem változott, ott növekszik. A népességszökkenés azokon a településeken a legmagasabb, ahol a korábbi polgármester nem indult és új jelöltek küzdelmében dőlt el a településvezetés sorsa, és tömegében azokon a településeken pozitív a népességmérleg, ahol a korábbi polgármester egyedüli jelöltként győzött. Ennek ellenére megjegyzendő, hogy a legerőteljesebb népességszökkenés éppen abban a településklaszterben jelenik meg, ahol a korábbi polgármester a 2024-es választáson is elindult, és más jelölttel, jelöltekkel szemben győzni tudott. Ebben a klaszterben olyan városok is szerepelnek, mint Siófok, Balatonfüred, Tapolca vagy Zamárdi.

A felsőfokú végzettségűek településenkénti aránya ezen a választáson a Balaton térségében nem volt releváns, döntő tényező az eredményeket tekintve. Számításaink szerint a kép teljesen diverz abban a tekintetben, hogy a magas végzettségűek települési aránya milyen összefüggésben van a korábbi polgármester megerősítésével vagy leváltásával, vagy éppen azzal, hogy a korábbi polgármester elindult-e a választáson vagy nem.

Ugyanígy a forrásszerzés sikeressége sem bizonyult érdemi dimenzionáló tényezőnek. Erre érzékletes példa lehet az az ellentmondás, hogy a településvezető cserének azokon a településeken volt a legnagyobb valószínűsége, ahol az egy lakosra jutó forrásszerzése képesség 2015 és 2023 között 500 ezer és 1 millió Ft között volt, és ott volt a legkisebb a váltás valószínűsége, ahol ez a potenciál a legalacsonyabb. Természetesen felvethetjük azt a gondolat kísérletet, amelyet egy korábbi írásunkban már felvetettünk, hogy az egy településre zúduló forrásbőség nem csupán kedvező hatásokat generál, hanem esetenként egymásra épülő, és a települési önkormányzat felületén lecsapódó helyi konfliktusokat is eredményezhet.

A helyi adók egy lakosra jutó mértéke, valamint a jövedelmi mutatók tekintetében az eredmények egy lineárisabb összefüggést mutatnak. Azokon a településeken változott a polgármester leginkább, ahol az egy lakosra jutó adóerő 20 ezer és 50 ezer Ft közé pozícionálható, és ott a legkevésbé, ahol ez 100 ezer Ft felett van. Ahol pedig új településvezetőt választottak, ott legjellemzőbb módon a lakosság egy lakosra jutó adózott belföldi jövedelme 1 millió és 1 millió 250 ezer Ft közé tehető, és ebben az esetben is ott a legkisebb az állandóság, ahol a legmagasabb a jövedelem, de hangsúlyozzuk, hogy ezek a jellemzők sem szignifikánsak, csupán körvonalazhatók.

LEKÖSZÖNŐ POLGÁRMESTEREKKEL KÉSZÍTETT MÉLYINTERJÚK EREDMÉNYEI

A polgármesteri tisztség előre tervezett, vagy a választások révén történő kényszerű átadása több jelentős tapasztalattal rendelkező, a Balaton Kiemelt Térség kihívásaira és az országos fejlesztéspolitikai és önkormányzati struktúrákra rálátással rendelkező polgármestert érintett. E körülmény, valamint a választások és az új testület hivatalba lépése előtti időszak egy speciális időablakot képzett arra vonatkozóan, hogy a leköszönő, választáson

vesztes, vagy éppen a választásokon el sem induló, de még 2024 júniusa és októbere között hivatalukat betöltő polgármesterek véleményéről, tapasztalatairól, terveiről, jövőre vonatkozó javaslatairól, ajánlásairól interjút készítsünk egyes érintettekkel. Fontosnak tartottuk, hogy az általuk felhalmozott tudás és tapasztalat minél gyorsabb ütemben feldolgozható tudományos és szakpolitikai munícióvá váljon.

A számos témára kitérő, tematikusan tagolt beszélgetések jellemzően 100-150 percet tettek ki. Az interjúk során többek között kitértünk az interjúalany munkájának sikertényezőire, a különböző választásokon történő megmérettetések motivációira, a tisztségben töltött évek szakmai tapasztalataira, az esetlegesen vesztes választás konzekvenciáira, valamint az önkormányzati feladat- és hatáskörökről, az önkormányzatokat érintő jogszabályokról alkotott véleményére is. Bár jelen tanulmány fókuszában nem e témakör áll, érdemes azt is megemlíteni, hogy az interjú során kiemelt témaként jelent meg, hogy miként ítélik meg a területfejlesztési politika egyes aktorainak tevékenységét, milyen strukturális hiányosságokat vagy pozitívumokat látnak, illetve milyen fejlesztési szükségleteket azonosítanak településükön, valamint a Balaton térség egészében.

Az interjúk kezdetén a leköszönő településvezetők egyhangúlag kifejtették, hogy a helyi közjőért való tenni akarás volt a fő motivációjuk, amikor először elindultak a tisztségért. Különösen azok, akik már a rendszerváltás időszakában aktívak voltak, jelezték, hogy az a korszak alkalmas volt új víziók megalkotására, amit az akkori, átalakuló politikai klíma és optimista korszellelem is táplált. Volt olyan településvezető, aki szerint a helyi közvélemény korábban másképpen reagált a választási ígéretekre, mint manapság: a nyílt, adott esetben a jövőbeni megszorításokat és konfliktusokat is felvállaló kommunikációt a helyi közvélemény akkoriban elfogadta, esetenként díjazta is.

Ha a leköszönő településvezetőket a munkájuk sikertényezőiről kérdezzük, egybehangzóan említik a hivatal szakértelmének kiemelt jelentőségét, ezen kívül az erős és gondosan ápoltság helyi kapcsolatrendszert, a helyi választókkal való személyes kontaktust, mint a lakosságot aktuálisan foglalkoztató problémák ismeretének zálogát. Jellemzően már megválasztásuk előtt aktívak voltak a helyi politikában önkormányzati vagy civil szereplőként, vagy olyan intézményi pozíciókat töltöttek be, amelyek egy sűrű szövésű helyi kapcsolatrendszer kialakítását tették lehetővé.

Akik vesztes választás nyomán veszítették el településvezetői pozíciójukat, összefüggésbe hozták választási vereségükkel a kommunikáció hatékonyságának és hiányosságainak kérdéskörét. Válaszaik eltérő színezetben ugyan, de arra utalnak, hogy a stabil építkezés folytatását és az elért eredményeket hangsúlyozó, visszafogott üzenetek a választási kampányban sem, és már az azt közvetlenül megelőző időszakban sem segítette kellő mértékben a polgármester népszerűségének, elfogadottságának fenntartását (vö. választók mobilizációjáról szóló megállapítások a részvételi adatok kapcsán). Vagyis ami korábban eredményes és hatékony volt, az az egymásra rakódó válsághelyzetekkel terhelt időszakban már kevésbé volt sikeres. Ezzel szemben kiemelték a direkttebb, a közvélemény indulatait jobban dinamizáló kommunikáció, a későbbi helyi eredmények alapján kézzelfoghatóvá vált sikerét.

A kommunikációs dimenzió túl egyes településeken voltak olyan szimbolikus ügyek az elmúlt önkormányzati ciklusban, amelyek megtépzhatták a regnáló polgármester népszerűségét. Ez esetben példaként említhető a Balatonyörökre tervezett ipari kikötő ügye, amely a leköszönő polgármester elmondása szerint számos problémát, helyi konfliktust a

felszínre hozott, és számos további kihívást, a helyi társadalom egyes rétegeinek az aktivizálódását, összekapcsolódását hozta magával. Ugyanígy győri példa a szőlőhegyen lezajló, szembenállástól terhelt helyi társadalmi átalakulás, amelynek új szereplői végül potens, a választásokon győztes helyi hatalmi erőt voltak képesek létrehozni.

A több mint egy évtizede hivatalban lévő polgármesterek esetén feltűnő, hogy a kiérlelt koncepción alapuló, többlépcsős településfejlesztési tervek befejezését, „a még elmaradt fejlesztések megvalósítását” remélték a 2029-ig tartó ciklustól. A települések forrásszerzési, pályázati aktivitásait is ezekhez a tervekhez, a folyamatban lévő fejlesztésekhez igazították. Azokon a településeken, ahol a leköszönő polgármester és képviselőtestület által megkezdett városfejlesztési projektek végrehajtása megkezdődött, ott említésre került, hogy az új településvezetés egyfelől kényszerpályán is mozog, azonban más oldalról közelítve egy már előkészített fejlesztési folyamatba lép bele, amelyet – „mindössze” – végig kell menedzselnie, és az eredményeit hasznosíthatja. Ez a helyzet egyrészt természetesen akár biztosítékul szolgálhat a korábbi ciklusokban megkezdett beavatkozásokkal való összhangra, ezáltal pedig a stabil, több évtizedes koncepció mentén megvalósított fejlesztésre.

A választáson vesztes településvezetők ennek ellenére egy hosszabb távú, koncepciózus településfejlesztési folyamat megkezdésétől, vagy éppen a 2024-ig érvényesített településfejlesztési elvek ignorálásától, elhagyásától tartanak. Azokon a településeken, ahol a polgármesteri tisztség átadása tervezett és előkészített volt, ez a konfliktusfelület nem jelenik meg, a korábbi városfejlesztési folyamat átvétele úgy tűnik, hogy tisztség és a vele járó összetett feladatkör átadása során megtörtént.

Mint az egyik, tervezetten leköszönő interjúalanyunk megjegyezte, egy városfejlesztési koncepció kiérleléséhez, valamint az érdemi megvalósításhoz legalább másfél évtizedre van szükség. Ez szükség szerűen azt is jelenti, hogy jellemzően azokhoz a tervekhez, amelyek több cikluson keresztül érdemi befektetett kreatív energiák, valamint helyi konszenzusokat eredményező hosszas alkufolyamatok révén realizálódnak, erőteljesen kötődik a településvezetés, a létrejövő fejlesztéseket pedig értékes eredménynek tekintik.

Az interjú időkerete lehetőséget adott arra, hogy részletesen áttekinthessük a válaszadó önkormányzati feladat- és hatáskörökről alkotott véleményét. Abban minden válaszadó egyetértett, hogy a polgármesteri tisztség az elmúlt időszakban veszített értékéből, ami összefüggésben van az önkormányzati feladat-, hatáskörök, a források és az autonómia csökkenésével. Volt olyan alany, aki „pofozógép”-ként, más pedig „házmester”-ként aposztrofálta ironikusan a településvezetők mindennapi munkáját.

A fentiekből következően a települési önkormányzatok feladat-hatásköréről szóló kérdések kapcsán megfogalmazott vélemények alapvetően egy irányba mutatnak, mégpedig hogy a települési önkormányzatok feladat- és hatásköreinek kormányzati léptékű átgondolására, átstrukturálására lenne szükség a jövőben, döntően a feladat- és hatáskörök növelésével, esetenként visszaadásával. Egy karakteres vélemény szerint bár a finanszírozási szerkezet átalakítása nem volt ok nélküli, „az alapfokú oktatást különösen nem lett volna szabad átalakítani, hiszen végső soron a falvaktól vonta el az értelmiséget”.

Elhangzott az interjúk során, hogy az elmúlt időszak hatásköri megvonásait követően mostanra érett meg a helyzet arra, hogy az önkormányzatokat újból megnövelt feladat- és hatáskörökkel kell ellátni, de ennek újjáépülésére (építésére) legalább egy évtizednyi időt kell biztosítani. Ennek egyik oka, hogy a települési önkormányzatoknál mára már nincs is

meg az a humán erőforrás, aki egy esetlegesen megnövelt hatásköri spektrumot el tudjon látni, másrészt pedig megfelelő forrásellátottság is szükséges mindehhez, amit az alaptól kell felépíteni. Az alapfokú közszolgáltatásokon túl különösen az építésügy, építéshatósági feladatok járási szintről települési szintre történő visszahelyezése mellett hangzottak el egyöntetű érvek, melyek a témában döntően a helyismeret szükségességét, valamint a személyes kapcsolatok és a személyes felelősségvállalás szerepét emelték ki, melyek elengedhetetlenek az építéshatósági feladatok ellátásakor.

Abban is egyetértés volt tapasztalható, hogy a helyi viszonyok ismerete kulcsfontosságú az eredményes és hatékony önkormányzati, településvezetői működéshez. Ebből következően a településfejlesztés mint a fejlesztéspolitika legalsóbb területi szintje áll a legközelebb az állampolgárok közvetlen igényeihez és véleményéhez. Az az összegző vélemény szűrhető le az interjúalanyok válaszaiból, hogy éppen emiatt a társadalmi beágyazottság miatt erősítendő lenne a fejlesztéspolitikai döntéshozatalban az alulról jövő kezdeményezések támogatása. Ennek letéteményesei, integrálói demokratikus felhatalmazásuk révén a helyi települési önkormányzatok lehetnek, amelyek képességei kibontakoztatását segíteni lenne érdemes, és a fentiek érdekében célszerű azzal támogatni őket, hogy kellő mértékű szabadságot, autonómiát, döntési kompetenciát, valamint végső soron forrásokat biztosít nekik a központi kormányzat.

ÖSSZEGZÉS

A 2024-es polgármester-választás a Balaton térségében mind a részvételi adatok, mind pedig az eredmények alapján azt mutatja, hogy a kiemelt térség helyi társadalmában továbbra is aktív, a közügyek, így a valós helyi politikai versenyhez kötődő demokratikus részvétel iránt fogékony. Ugyanakkor főként a választói aktivitás területi képe e nem túlságosan nagy kiterjedésű, kisebb vármegyényi lakosságú térség társadalmának sajátos térbeli elrendeződését, különbségeit is illusztrálja. A helyi ügyekben tradicionálisan aktív, polgárosultabb Balaton-felvidék, a térség gazdasági potenciáljának döntő hányadát birtokló partmenti települések, és a központi funkciókat betöltő városok kiemelkedni látszanak, mind részvételen, mind pedig abban, hogy egy esetleges településvezetői váltást kikényszerítsenek. Ezzel szemben a kiemelt térség dunántúli belső perifériákba nyúló peremén, az elmaradottabb településeken inkább a helyi politikai struktúrák állandósulása érzékelhető.

A Balaton térségét jellemző, polgármesteri tisztségben több mint 30%-os fluktuáció okai messze nem csak közvetlenül a választások eredményében keresendők. A vezetőt váltó települések több mint 60%-án a korábbi polgármester nem kívánta folytatni tevékenységét. A személyes okok mellett a feladatkör kiüresedése, az eszköztelenség, az önkormányzati hatáskörök lecsökkenése és mindezek eredőjeként polgármesteri státusz reputációjának csökkenése is felmerül indokként. Ezzel szemben ahol a váltás választás révén valósult meg, ott úgy tűnik, hogy a választókkal való kommunikáció sikertelensége, de főként a helyi választói bázis átalakulása mellett szerepet játszanak egyes konfliktusos helyi ügyek. Korábbi tanulmányunkban kifejtettük, hogy ezek a konfliktusos helyi ügyek az eszközeiben nem bővelkedő helyi önkormányzattól gyakran függetlenek, esetenként (szak)politikai indíttatásúak vagy piaci folyamatok által generáltak – ugyanakkor ezek ódiума a település vezetésén csapódik le, a tisztségben rejlő kiszolgáltatottságra is utalva (Fekete et al., 2023).

Az eredmények területfejlesztési szempontból arra hívják fel a figyelmet, hogy a területpolitikai térstruktúra kisléptékű építőkövét jelentő települési szinten kifejeződik egy sajátos értékrend és tradíciók, valós közösségek, helyi tudás, személyes interakciók és közvetlen kommunikációs csatornák által megteremtett életvilág (Habermas, 1986 alapján Faragó, 2005; Faragó, 2019; Mezei, 2024). Ha ezen – egyes behatásokat természetesen magukba olvasztó, ezáltal dinamikusan változó – életvilágok szerves értékrendjével nem harmonizáló beavatkozások szüremkednek be a település fizikai vagy absztrakt terébe, akkor a helyi társadalom demokratikus eszközeit érvényesítve képes lehet ellentartani, sőt, szilárd, változtathatatlanak vélt irányokon is változtatni. A balatoni választási eredmények mélyelemzése alapján azt nem mondhatjuk, hogy ez a jelenség a települési szintről átlépett volna a regionális (kiemelt térségi) léptékre, noha a helyi szint konfliktuskockázatait egy erősebb koordinációs kompetenciákkal ellátott kiemelt térségi, középszintű szereplő mérsékelhetné (Salamin – Péti, 2023; Varjú et al., 2023).

Az eredmények mögött feltárt okok, és azok mintázata rámutat a partnerség és a szubzidiaritás elvét képviselő és érvényesíteni tudó területfejlesztési szemlélet és gyakorlat megerősítésének szükségességére, és az ezen elvek működtetéséhez nélkülözhetetlen kompetenciák újra-, illetve felépítésére, mely az alkalmasságukban megkérdőjelezhetetlen településvezetők polgármesteri ambícióinak felszítására és hosszú távú fenntartására is sikeres eszköz lehet.

JEGYZETEK

- 1 Források: <https://www.hirbalaton.hu/idealista-tihany-leendo-polgarmestere-tihanyi-visszhang/>
<https://444.hu/2024/06/11/tihanyban-nagy-valtozast-hozott-a-valasztas-mashol-a-tiltakozas-marad-a-balatonnal>
<https://24.hu/belfold/2024/06/14/onkormanyzati-valasztas-2024-fidesz-ellenzek-balaton/>
<https://www.sonline.hu/helyi-kozelet/2024/06/tobb-meglepetes-is-szuletett-van-ahol-uj-polgarmestert-avattak-somogyban>
<https://telex.hu/belfold/2024/06/10/tobb-mint-20-helyen-valtottak-le-a-fideszes-polgarmestert>
- 2 2018. évi 139. tv. szerint.
- 3 Zalakomár: <https://www.valasztas.hu/helyi-onkormanyzati-valasztasok>
- 4 Helyi Választási Bizottság, Szólad 25/2024. (VII. 17.) számú HVB határozata NVI, 2024. július 17.
- 5 Szólad: <https://www.valasztas.hu/helyi-onkormanyzati-valasztasok>
- 6 <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1004463014743346&set=a.194579045731751>
- 7 <https://balatoncsicso.hu/onkormanyzat/>
- 8 A Papp Gáborral 2024. augusztus 26-án Hévízen lefolytatott interjú alapján.
- 9 37/2010. kormányrendelet a területi monitoring rendszerről.

IRODALOMJEGYZÉK

- *A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet lakóingatlan-piacának vizsgálata 2022*, ELTINGA-Lokáció Kft., 2022.
- *A Balaton Kiemelt Térség 2023. évi területi monitoring jelentése*, Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség, 2024.
- „*Az állam egy eszköz, nem cél*” – Fekete Károly és Oláh Miklós interjúja Dr. Navracscs Tiborral, in: Agg Zoltán – Zongor Gábor (szerk.): *Comitatus 30 év/könyv*, Veszprém, 2021, 227–238.
- Faragó László: *A jövőalkotás társadalomtechnikája*, Budapest–Pécs, 2005.
- Faragó László: *Téri lét – társadalmi fordulat a térelméletben*, Budapest–Pécs, 2019.
- Fekete Károly – Oláh Miklós – Dombi Gábor: *Önkormányzati válságkezelés a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben, a COVID-19-járvány első hullámában*, Területi Statisztika, 2021/3, 337–355. <https://doi.org/10.15196/TS610304>
- Fekete Károly – Oláh Miklós – Dombi Gábor – Horváth Csanád Bátor: *A bőségszaru súlya*, in: Agg Zoltán (szerk.): *Autonómia és művészet – Zongor Gábor 70 éve*, Comitatus Társadalomkutató Egyesület, Veszprém, 2023.
- Kabai Gergely: *Regionalizmus és területi politika a Balaton térségében*, Doktori értekezés, PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola, 2017.
- Mezei Katalin: *Kedvezményezett térségek a hazai területfejlesztésben*, Comitatus, 2024/250, 185–196. <https://doi.org/10.59809/Comitatus.2024.34-250.185>
- Oláh Miklós: *Eljött a (le)váltás ideje: 2002. évi őszi polgármester választás*, Comitatus, 2004/4, 18–34.
- Obádovics Csilla: *A Balaton régió népességdinamikája 2017–2062 között*, Földrajzi Közlemények, 2020/1. 27–42. <https://doi.org/10.32643/fk.144.1.3>
- Salamin Géza – Péti Márton: *Rugalmas földrajz vagy instabilitás?, Változó terek a magyar területi tervezésben*, Comitatus, 2023/33, 81–92. <https://doi.org/10.59809/Comitatus.2023.33-246.81>
- Varjú Viktor – Igari András – Szendrei Zsolt – Csité András – Corbineau, Clément – Gløersen, Erik – Chilla, Tobias: *„A Balaton, Mint funkcionális Nagytó-regió integrált fejlesztési lehetőségei kormányzásán keresztül”*, Tér és Társadalom, 2023/2, 82–110. <https://doi.org/10.17649/TET.37.2.3461>

JOGSZABÁLYOK

- 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól.
- 2018. évi CXXXIX. törvény Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről.
- 2023. évi CII. törvény a területfejlesztésről.
- 37/2010. Kormányrendelet a területi monitoring rendszerről.